

JUSSU Reverendissimi Patris Sacri Apostolici Palatii Magistri
Fratris Thomæ Mariæ Ferrari, attentè ac per jucundè perlegi
Librum, cui Titulus *De Sacris Aedificiis à Constantino Magno
constructis*, ab Illustris. & Reverendis. Præfule Joanne Ciampino
exaratum. Quod quidem Opus, cum Sacrarum Patriarchalium,
tum aliarum Urbis Ecclesiarum, & præcipuè Vaticanæ Basilicæ,
cui Ego famulatus in Canonicorum numero addictus sum, Anti-
quitatem, Dignitatem, ac Præstantiam demonstrat, multaque,
quorum memoria ferè jam delapsa erat, felici labore in lucem revo-
cat. Cumque nihil Fidei contrarium, imò pleraque ad antiquam
veterum Fidelium pietatem renovandam, & ad Hæreticorum præ-
cipuè sacrorum Templorum usum, & cultum impugnantium er-
rores detegendos contineat; Typis mandari utilissimum fore cen-
seo, si ita P. S. Reverendis. visum fuerit.

Joannes Baptista de Palagio.

Illustris. & Reverendis. D. mei Joannis Ciampini Opus *De Sa-
cris Aedificiis Constantini Imperatoris* legi de mandato Reveren-
dissimi P. Fr. Thomæ Mariæ Ferrari Sac. Apost. Palatii Magistri,
nihilque in eo comperi; quod vetustis Ecclesiæ traditionibus ad-
versetur, & quod consentaneum non sit historicæ veritati; Ideoque
dignum quod Typis mandetur. In quorum fidem &c. Romæ 6. Idus
Aprilis 1693.

*Jacobus Vincentius Marchesius Juris utriusque Professor
Beneficiatus Lateranensis.*

I N D E X

Capitulum, & Sectionum totius Operis.

Cap. I. **C**onversionis Magni Constantini Imperatoris, ad Christianam Religionem, brevissima enarratio, pag. 1.

Cap. II. De Basilica Lateranensi. 4.

Cap. III. De Lateranensi Baptisterio. 23.

Cap. IV. De Vaticana Basilica. 27.

Sect. I. De Altari Majori S. Petri, & iis quæ erant in Basilicæ Abside, sive Tribuna. 41.

Sect. II. De Musivis operibus in Apside, sive Tribuna Vaticane Basilicæ. 42.

Sect. III. De Confessione D. Petri. 48.

Sect. IV. De Altaribus, Oratoriis, & aliis, quæ erant in transversa Basilicæ Navi. 51.

Sect. V. De Oratoriis, & Altaribus, quæ erant in mediana Navi. 61.

Sect. VI. De Oratoriis, seu Cappellis, ac Altaribus in minori, anteriorique Navi dextera existentibus. 66.

Sect. VII. De Oratoriis, Altaribus, & Sepulcris posteriorem minoremque Navium occupantibus. 67.

Sect. VIII. De Oratoriis, Altari-

bus, atque Sepulcris in anteriori, minorique Navi ad Aquilonem existentibus. 71.

Sect. IX. De Oratoriis Altaribus, & Sepulcris Navis ultimæ, ac posterioris in Aquilonem. 73.

Sect. X. De Sepulcris & aliis multis, quæ erant in Quadriporticu, & Atrio Basilicæ, ut in Tab. Ichnographica. 76.

Sect. XI. De iis, quæ olim erant in Ecclesia S. Andreae Apostoli in vestibulo Templi Apollinis. 86.

Sect. XII. De iis, quæ exstabant in Ecclesia S. Petronillæ Virginis in Templo Apollinis. 88.

Sect. XIII. De iis, quæ in Templo S. Mariæ de Febribus olim exstabant. 89.

Sect. XIV. De exterioribus partibus ad Basilicam Vaticanam spectantibus. 91.

Sect. XV. De partibus subterraneis, sive Sacris Cryptis Vaticane Basilicæ. 101.

Cap. V. De Basilica S. Pauli. 109.

Cap. VI. De Ecclesia S. Laurentii in agro Verano extra mœnia Urbis. 111.

Cap. VII. De Sessoriana Basilica sive Ecclesia Sanctæ Crucis in Hierusalem. 116.

Cap.

fus erat, ut extremæ voces ornatus at-
que dicatus, indicant, vel ab Amanuense
omissus fuit, ut sæpè accidere solet.
Rei igitur veritatem assequi impossi-
bile est, cum nihil impervium tem-
pori, nihil vetustati non penetrabile,
nihil non obnoxium, longæ ætatis eda-
citati non sit, ac propterea ab homi-
num memoria, pristinus rerum status,
& primæva essentia facilè expungatur.
Si quis igitur meliores habet conjectu-
ras, afferat; Nos autem contenti fu-
mus Baptisterium à Magno Constanti-
no constructum, sive construi jussum
fuisse asserere, ideòque ad illius dona-
ria modò descendimus, quæ à Biblio-
thecario in Sylvestri vita sic recensentur.
Fontem Sanctum, ubi baptizatus
est Augustus Constantinus ab eodem
Episcopo Sylvestro. Ipsum Sanctum Fon-
tem ex lapide porphyretico, ex omni par-
te coopertum, intrinsecus, & foris, &
desuper, & quantum aqua continet, ex
argento purissimo in pedibus 5. qui pen-
savit argenti libras, tria millia, & octo.
In medio fontis columnas porphyreticas,
quæ portant phyalam auream, ubi can-
dela est, pensans ex auro purissimo libras
52. ubi ardet in diebus Paschæ balsa-
mum lib. 200. annexum verò, ex stippe
amianti in labro Fontis Baptisterii;
Agnus ex auro purissimo fundentem
aquam, qui pensat lib. 30. Ad dexteram
Agni, Salvatorem ex argento purissimo
in pedibus 5. pens. libras 170. In læva
Agni, Beatum Joannem Baptistam, ex
argento in pedibus 5. tenentem titulum
scriptum, qui hoc habet. Ecce Agnus
Dei, ecce qui tollit peccatum mundi, pen-
santem libras centum. Cervos ex argen-
to 7. fundentes aquam, qui pensant sin-
guli lib. 80. Thimiamaterium aureum
cum gemmis prainis, & hyacinthinis

quadraginta duabus, pensans libras de-
cem.

Massam Festi propositi sacri cubiculi,
quam donavit Augustus Constantinus
præstantem solidos 300. Massam Ga-
ba territorio Gabinensi præstantem soli-
dos 202. Massam Pictas, territorio su-
prascripto, præstantem solidos 205. Mas-
sam Statilianam, territorio Corano, præ-
stantem solidos 200. Massam intra Si-
ciliam Taurana, territorio Parampnien-
si, præstantem solidos quingentos. Intra
Romam domos, vel hortos præstantes
solidos duo milia ducentos. Fundum
Bassi, qui præstat solidos centum vigin-
ti. Massam Laninam præstantem soli-
dos ducentos. Fundum Catulli, terri-
torio Momentano, præstantem solidos
quingenta. Massam Statianam, ter-
ritorio Sabinorum, præstantem solidos
350. Massam Murinas, territorio Ap-
piano Albanensi præstantem solidos 300.
Massam Virginis, territorio Corano, præ-
stantem solidos ducentos. Et transmari-
na infra partem Africæ. Massam vi-
neis, territorio Mucario, præstantem soli-
dos octingentos. Massam Capsis, territorio
Capitano, præstantem solidos sexcentos.
Massam varia Sardana, territorio Mo-
nensi, præstantem solidos quingentos.
Massam Cameras, territorio Curalupi,
præstantem solidos 405. Massam Num-
mas territorio Numidiæ, præstantem so-
lidos 710. Massam Baldarioleario; terri-
torio Numidiæ, præstantem solidos octin-
gentos, & decem. Item in Græcia ter-
ritorio Cretas, Massam Cefalinam in
Creta, præstantem solidos quingentos. In
Mengaulo Massam Amaron, præstantem
solidos 222.

CAPUT IV.

De Vaticana Basilica.

VATICANAM Basilicam toto Orbe terrarum celeberrimam, quæ Architecturæ miraculum, & Constantinianæ liberalitatis, munificentiaque erga Christianam Religionem, nobile argumentum meritò asseri valet, descripturi; opere pretium exigit, ut de Vaticano etymo aliqua prius exponamus. Vaticanus itaque Mons, ultra Tyberim in Hetruria, à Ponte Milvio usque ad mare protensus est: latâ tamen sumptâ terminatione, ut rerum naturalium scrutator Plinius lib. 3. c. 5. affirmat: *Citra XIII. M. passuum Urbis Vejentem agrum à Crustumino, dein Fidenatem, Latinumque à Vaticano dirimens.* Stricto verò termino; Vaticanus, placenties illa dicitur, quæ inter montem Vaticanum, Tyberimque interjacet, cujus magnam occupat partem Leonina Civitas, à Sanctissimo Pontifice Leone IV. illius conditore, sic appellata, cujus pars, quæ Urbis muris olim exclusa, extra porrigebatur; modò à Summo Pontifice Urbano Papa VIII. novis moenibus, sive propugnaculis, mirâ animi magnificentia inclusa, Janiculus appellatur. Antiquitus neque admodum frequens, neque de Urbis pertinentiis Vaticanus erat; ita dictus, ut ex Verrio tradit Festus, quod Vaticanum responso, expulsis Hetruscis, Populus Romanus eo potitus sit. Hinc Janiculus licet propriè, pro Vaticano non veniat, attamen, ut eidem conterminus, si non tam rigide vocem accipias, ipsum sonat, ut Martial. lib. 1. Epigram. 63. cujusdam Tullii Martialis

A Villulam describens, quæ in Vaticanî ambitu sita erat, ut in Janiculo positâ, sic cecinit.

*Tulli jugera pauca Martialis
Longo Janiculi jugo recumbunt.*

Ac Gellius lib. 16. c. 17. Et agrum (inquit) *Vaticanum*, & ejusdem agri Deum præsidem appellatum acceperamus à Vaticanis, quæ vi, atque instinctu ejus Dei in agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Varro in libris *Rerum Divin.* aliam esse tradit istius nominis rationem: Nam sicut *Ajus*, (inquit) *Deus appellatus*, araque ei statuta est, quæ est in infima nova via, quod ei in loco divinitus vox edita erat, ita *Vaticanus Deus nominatus*, penes quem essent vocis humanæ initia, quoniam pueri simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est: idcirco *vagire dicitur*, exprimente verbo sonum vocis recentis.

Huc usque Gellius. Hipponensis verò Episcopus S. Augustinus lib. 4. de Civitate Dei cap. 8. sic appellatum fuisse scribit, quia *infantium vagitibus præstibat*: & cap. 2. ejusdem libri idem affirmat, nempe: *nascentibus in vagitu os aperire*. Ac Romanæ eloquentiæ Patrens lib. 13. Epist. 33. ad Atticum Vaticanum sic meminit: *Sed casu sermo à Capitone de Urbe augenda à Ponte Milvio Tyberim duci secundum Montes Vaticanos, Campum Martium coedificari; illum autem Campum Vaticanum fieri quasi Martium Campum*. Meminit quoque hujus montis Venusinus Vates Horatius lib. 1. Ode 30. ubi sic:

*Care Mæcenæ Eques, ut paterni
Fluminis ripæ simul, & jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.*

Apud Porphyrium Horatii inter-

TAB. VII Ichnographia

